

Ten geleide

WIE STUURT HET TALENONDERWIJS?

Foto: Anda van Riet

Na de woelige tijden van overheidsgestuurde onderwijsvernieuwing in de jaren negentig en de terugtrekkende bewegingen van diezelfde overheid in 2006 en 2007 heerste er relatieve rust aan het onderwijsfront. Maar in 2014 lanceerde toenmalig staatssecretaris Sander Dekker zijn vernieuwingsproject *Ons Onderwijs2032*. Het eindrapport daarvan werd in 2016 dusdanig kritisch ontvangen dat het vervolgproject een andere naam moest krijgen: Curriculum.nu.

Dat project nadert nu zijn voltooiing, en het eindrapport zal ongetwijfeld nog meer discussie gaan opleveren. Dat debat over curriculumvernieuwing richt ieders blik op de toekomst. Dit themanummer van *Levende Talen Magazine* stelt de vraag: wie stuurt eigenlijk het talenonderwijs in Nederland? Dat betekent: omkijken. Om helderder te kunnen zien hoe de hazen nu lopen, is het goed terug te kijken hoe ze in het verleden liepen.

Het is duidelijk dat de overheid altijd een flinke vinger in de pap heeft gehad en ook nu weer heeft, alleen al door het initiatief te nemen tot een nieuwe curriculum-discussie en die te structureren en te faciliteren. Maar duidelijk is ook dat binnen en buiten deze specifieke discussie vele actoren, individuen, instituties en groeperingen deel uitmaken van het historische proces, door mee te praten, te ageren, duwen, trekken, stimuleren, remmen en tegen te houden.

Zonder een haarscherpe, alomvattende of definitieve

analyse te kunnen of willen leveren, presenteert LTM vier artikelen die de vraag vanuit verschillende perspectieven benaderen.

Als eerste trekt Erik Kwakernaak de zevenmijlslaarzen aan in een manmoedige poging om de rol van de leraar in de laatste vijfhonderd jaar te schetsen: hoe autonoom was hij of zij? 'Baas in eigen klas': Klopt dat beeld nog? Heeft het ooit geklopt? Kwakernaak onderscheidt een aantal groepen die invloed uitoefen(d)en op het handelen van de leraar in de klas: behalve natuurlijk de leerlingen ook ouders, schoolleidingen, leergangschrijvers en educatieve uitgevers, (talen)onderwijsdeskundigen, onder wie wetenschappers, lerarenopleiders, nascholers en leerplanontwikkelaars, en last but not least de overheid: politiek en ambtenaren. Hun invloed fluctueerde, maar al met al is de autonomie van de leraar flink afgenomen, waarbij de Mammoetwet een knikpunt vormt.

Hans Hulshof geeft in zijn artikel een antwoord op de vraag: wie stuurde(n) het moedertaalonderwijs gedurende de laatste vier decennia? Hij concentreert zich daarbij op de drie commissies die vanaf de jaren zeventig door het ministerie zijn gevraagd adviezen uit te brengen voor de examenprogramma's Nederlands in het voortgezet onderwijs. De overheid moet die vaststellen en de uitvoering ervan controleren vanwege het civiel effect van de diploma's. Tegelijk vormen de examens een belangrijk, zo niet

het belangrijkste sturingsmiddel voor het curriculum.

Hulshof heeft gedurende deze periode een actieve rol gespeeld in de discussie over het vak Nederlands, onder meer als voorvechter van een onderdeel taalkunde in het schoolvak. Hij verwijst in zijn artikel meermalen naar het proefschrift van Maria van der Aalsvoort, *Vensters op vakontwikkeling* (2016), dat de periode 1988–2008 uitvoerig en zo objectief mogelijk beschrijft. Terwijl zij zoveel mogelijk de feiten voor zichzelf laat spreken, kleurt Hulshof zijn weergave subjectief in. Zijn beeld is niet rooskleurig – evenmin als dat van Van der Aalsvoort. De besluitvormingsprocessen werden bepaald niet gekenmerkt door transparantie en rechtlijnigheid.

Johan Graus belicht de invloed van de lerarenopleiding op vernieuwing van het onderwijs. Die invloed lijkt belangrijk, zo niet onmisbaar. Maar de praktijk blijkt weerbarstig, zo laat Graus aan de hand van een casus zien. Hij deed onderzoek naar de didactische opvattingen van lio's aan een tweedegraads lerarenopleiding Engels. Wat was de invloed van een vakdidactiekursus over grammaticaonderwijs, die de traditionele opvattingen van de lio's over dit onderwerp moest veranderen? Het bleek dat een didactiekursus, hoe doorwrocht ook, op zich geen diepgaande verandering van opvattingen garandeert – er moeten meer voorwaarden vervuld zijn. Die liggen deels binnen, maar ook deels buiten de lerarenopleiding, met name natuurlijk in de schoolpraktijk.

Jan Erik Grezel vroeg voor zijn artikel enkele ervaren educatieve uitgevers naar hun analyse van de invloed van de uitgeverij op vernieuwingen in het talenonderwijs. Aan de orde komen de verschillen tussen de grote en de kleine uitgeverijen, de impulsen vanuit de examenprogramma's en de didactische discussie en de keuzes die ze daarin maken, accenten die ze zetten door wel of niet een fictioneel verhaal als rode draad in een methode, de rol van ICT.

De uitspraken van de uitgevers maken duidelijk dat er ondanks de concentratie in de educatieve uitgeverij toch nog diversiteit is – de drie groten, Noordhoff, Malmberg en ThiemeMeulenhoff, hebben het niet helemaal alleen voor het zeggen. Ook wordt duidelijk dat in het uitgeefbedrijf een veelheid van invloeden bij elkaar komt en dat daar complexe uitfilteringsprocessen plaatsvinden, waarbij toeval niet buitengesloten is.

Het onderwijs verandert voortdurend. Dat resultaat van het historisch proces is onmiskenbaar. Maar de vraag wie of wat het talenonderwijs stuurt, is niet eenvoudig te beantwoorden, zeker niet in een democratie als de Nederlandse, waar inspraak en draagvlak op voet van oorlog staan met transparant en rechtlijnig beleid. Vergelijk ook de recensie van *De sluipende crisis* (Kneyber & Zevenbergen, 2018) op p. 49 van dit nummer. ■

Erik Kwakernaak (themaredacteur)